

AUTONOMIA UNIVERSITÀRIA I DENOMINACIÓ DE LA LLENGUA PRÒPIA DE LA COMUNITAT VALENCIANA (COMENTARI A LA STC 75/1997, DE 21 D'ABRIL)

Eva Pons i Parera

Professora ajudant de dret constitucional
de la Universitat de Barcelona

Sumari

1. Els antecedents de la controvèrsia resolta pel Tribunal Constitucional.
 - 1.1. L'origen de la polèmica.
 - 1.2. Els arguments dels tribunals ordinaris.
2. Les projeccions jurisprudencials de l'autonomia de les universitats en matèria de denominació de les llengües oficials.
 - 2.1. La determinació del concepte i contingut de l'autonomia per relació amb la llibertat acadèmica.
 - 2.2. El paràmetre de legalitat i l'abast del control judicial de les disposicions universitàries.
3. Consideracions finals.

1. Els antecedents de la controvèrsia resolta pel Tribunal Constitucional

1.1. *L'origen de la polèmica*

La possibilitat d'interposar recurs d'empara en defensa de l'autonomia universitària, a partir de la conceptualització de l'art. 27.10 CE com un dret fonamental,¹ ha permès a la Universitat de València recórrer al Tribunal Constitucional en la controvèrsia sobre la denominació de la llengua oficial distinta del castellà a la Comunitat Valenciana. La Sentència 75/1997, de 21 d'abril, dictada en el marc d'aquest procés, confirma la possibilitat d'utilitzar el terme *català* com a sinònim o substitutiu de *valencià* i assenjala que ambdues denominacions de la llengua pròpia no són incompatibles o excloents, si més no en l'àmbit universitari.

El pronunciament que és objecte de comentari suposa una etapa decisiva del llarg conflicte en el qual s'han vist involucrades diverses universitats del País Valencià, que fins aquest moment només havien obtingut pronunciaments jurisdic-

1. Recordarem que el precepte, que «reconeix l'autonomia de les universitats, en la forma que la llei estableixi», rebé aquesta configuració dins la STC 26/1987, dictada en el recurs d'inconstitucionalitat contra la Llei orgànica 11/1983, de 25 d'agost, de reforma universitària, que va desestimar la categorització com a garantia institucional adduint diversos arguments de tipus gramatical, històric, sistemàtic i teleològic. Malgrat les crítiques suscitades per la solució jurisprudencial (vegeu les opinions dissidents dels magistrats F. Rubio Llorente i Díez-Picazo en els vots particulars a la Sentència) i la intensa discussió doctrinal que provocà (per a una síntesi de la qual fem remissió a Tardío Pato, J. A., *El derecho de las universidades públicas españolas*, PPU, Barcelona, 1994, pàg. 1216-1237), es troba avui pacíficament acceptada l'extensió a l'art. 27.10 CE de la protecció del recurs d'empara, possibilitat que han utilitzat diverses universitats (STC 55/1989, 187/1991, 156/1994, 179/1996).

cionals desfavorables.² Com és sabut, el motiu formal d'aquest conflicte rau en el contrast entre les al·lusions al *català* contingudes en determinades disposicions universitàries i les normes generals que fixen el règim lingüístic de la Comunitat valenciana (art. 7.1 de l'Estatut d'autonomia de la Comunitat Valenciana, aprovat per la Llei orgànica 5/1982, d'1 de juliol, i la Llei de les Corts Valencianes 4/1983, de 23 de novembre, sobre ús i ensenyament del valencià (en els seus art. 2, 5, 7.1 i 7.2), que anomenen la mateixa llengua *valencià* . El problema de fons és el de la unitat lingüística del català, qüestionada pels mateixos sectors socials i polítics que pretenen negar l'autoritat lingüística de les universitats, amb l'objecte de neutralitzar aquesta instància crítica en el debat obert sobre la unitat de la llengua.³

A l'origen de la polèmica hi ha les dificultats per resoldre de forma satisfactòria la qüestió simbòlica —com a reflex d'una problemàtica política i social més profunda— al llarg del procés autonòmic valencià. El tema dels noms que correspondrien al nou ens polític i a la llengua pròpia del territori varen constituir dos dels aspectes més problemàtics, que desembocaren finalment en una solució de compromís.⁴ Així, l'adopció del terme *valencià* i la seva consideració específica com a «idioma» a l'art. 7.1 de l'Estatut d'autonomia («Els dos idiomes oficials de la Comunitat Autònoma són el valencià i el castellà») manifestaven la voluntat de diferenciació lingüística respecte del català, causa principal de l'ambigüitat que tenyeix tot el plantejament lingüístic estatutari.⁵

2. Aquests pronunciaments es recullen dins la crònica jurisprudencial de la *Revista de Llengua i Dret* , núm. 16, de 1991, pàg. 318-319, pel que fa a la Universitat d'Alacant, i núm. 20 i 21, de 1993, pàg. 222-232 i 168-169, respectivament, quant a la Universitat de València.

3. Per a una anàlisi en clau històrica de les discussions sobre el nom de la llengua parlada a València, així com de les causes de la resistència a donar-li la denominació científica *català* per la qual és coneguda internacionalment, pot consultar-se el llibre de Sanchis Guarner, M., *La llengua dels valencians* , Eliseu Climent ed., 8a edic., València, 1983.

4. Pel que fa al nom de la comunitat autònoma, s'oposaren els partidaris del terme *Regne de València* (present en els projectes de d'UCD i AP) i els defensors del terme *País Valencià* (proposat per socialistes i comunistes i que recollien la pràctica totalitat de textos anteriors). Ambdues denominacions simbolitzaven, segons Martínez Sospedra, concepcions divergents de la societat valenciana i de l'autonomia de la qual es pretenia dotar: davant l'arcaisme i la visió autonomista estreta inherent a la primera, la segona es vinculava a una concepció progressista i connotava la pertinença del País a una comunitat més àmplia (cultural o política, segons els moments, els autors o els casos). La denominació final de *Comunitat Valenciana* és fruit d'una solució transaccional adoptada *in extremis* a la Comissió Constitucional del Congrés. Sobre el tema, *vid.* Martínez Sospedra, M., *Derecho autonómico valenciano* , Publicacions de la Generalitat Valenciana, València, 1985, pàg. 48-50.

5. Durant el procés estatutari, la discussió s'establí principalment entre els qui defensaven utilitzar només el terme *valencià* , com a denominació de la varietat dialectal del català del País Valencià (la consagració d'aquest terme, present en tots els projectes d'estatuts del període republicà, implicava descartar la denominació *català* , inclosa en els precedents estatutaris més recents, com l'art. 14 de l'Estatut d'Elx, o l'art. 6 de l'Avantprojecte d'Estatut del País Valencià, i els qui, a més, pretenien remarcar-ne el caràcter d'idioma, amb la finalitat de fracturar la unitat lingüística amb el català, reconeguda inequívocament en l'àmbit científic i acadèmic (a més de per les universitats, també per l'Institut d'Estudis Catalans i la *Real Academia de la Lengua Española*). Sobre les motivacions d'aquests darrers, el senyor Bono Martínez ja palesava en la discussió a la Comissió Constitucional del Congrés que semblen més decidits a reduir el « *ámbito cultural del valenciano para así, de alguna forma, machacar mejor el valenciano* », que no pas a potenciar-lo (*Diari de Sessions del Congrés de Diputats* , de 29 de desembre 1981, núm. 57, pàg. 2752). El pacte dels partits majoritaris (UCD-PSOE) a l'entorn de la fórmula adoptada finalment es dedueix del rebuig de totes les esmenes presentades al segon

La controvèrsia que dona lloc a la STC 75/1997 s'inicia amb la confecció dels seus estatuts per part de les universitats valencianes, d'acord amb el que disposa la Llei orgànica 11/1983, de 25 d'agost, de reforma universitària (citada com a LRU), norma que desenvolupa el contingut de l'autonomia constitucionalitzada a l'art. 27.10 CE. L'elaboració dels estatuts s'atribueix a la comunitat universitària representada en el Claustre (art. 15 LRU),⁶ que hi regula de forma autònoma l'organització i els aspectes bàsics del funcionament de la universitat. No obstant això, l'aprovació definitiva correspon al Govern estatal o autonòmic (art. 12 LRU), que els publica com a decret. Aquesta forma reglamentària és compatible amb la naturalesa dels estatuts com a primera expressió normativa de l'autonomia i norma institucional bàsica de la universitat.⁷

Malgrat que no es tracti d'un element necessari dels estatuts,⁸ un contingut habitual o normal,⁹ especialment en les universitats radicades en comunitats autònomes on existeix una segona llengua oficial distinta del castellà, és la regulació de les llengües oficials i pròpies de la universitat i dels usos lingüístics dels membres de la comunitat universitària.¹⁰ D'aquesta manera, les universitats adopten el règim

informe de la Ponència, que ja recollia l'actual redacció. *Vid.* el comentari de l'art. 7.1 d'Asensi Sabater, J., dins Martín Mateo, R., *Comentarios al Estatuto de Autonomía de la Comunidad Autónoma Valenciana*, Madrid, MAP-IEAL, 1985, pàg. 73.

6. El concepte de comunitat universitària, recollit a l'art. 4 de la LRU, enclou els estudiants, professors i personal d'administració i serveis que realitzen les seves funcions pròpies en el si d'una universitat. La disposició transitòria segona de la LRU (paràgrafs primer i tercer) contenia previsions específiques sobre la convocatòria del Claustre constituent en els primers estatuts posteriors a l'entrada en vigor de la llei.

7. Aquesta caracterització, que la Constitució aplica solament als estatuts de les comunitats autònomes (art. 147.1), pot estendre's als estatuts universitaris, que responen igualment al concepte de normes d'autoorganització reguladores de tot allò referent als òrgans, composició i funcionament de la universitat. *Vid.* T. R. Fernández-Rodríguez, «La autonomía y su incidencia en la vertebración del ordenamiento jurídico», a *La Constitución Española y las fuentes del Derecho*, vol. II, Instituto de Estudios Fiscales, 1979, pàg. 830-832.

8. La potestat estatutària de les universitats, reconeguda a l'art. 3.2, apartat *a* de la LRU, es desplega necessàriament sobre la resta d'àmbits recollits pels apartats *b* i *j* del mateix precepte (amb l'única excepció de les normes de permanència dels estudiants que s'estableixen per un reglament universitari aprovat pel Consell Social). Com veurem, el Tribunal Constitucional ha identificat el contingut essencial de l'autonomia amb les facultats enumerades en aquest precepte. A més, el contingut obligatori dels estatuts s'integra pel conjunt d'aspectes previstos explícitament en d'altres preceptes de la mateixa llei (art. 8.4, 13, 18.2, 27.4, 33.3, 35.3, 50, etc.).

9. L'admissibilitat d'un contingut addicional dels estatuts es deriva del darrer apartat de l'art. 3.2 LRU, que atribueix a les universitats «qualsevol altra competència necessària per al compliment de les funcions assenyalades a l'art. 1» [lletres *h*]. El precepte citat fa referència al desenvolupament, transmissió i crítica de la ciència, la tècnica i la cultura; la preparació per a l'exercici d'activitats professionals; el suport al desenvolupament cultural, econòmic i social, i l'extensió universitària (art. 1 LRU). També la jurisprudència constitucional s'ha referit a l'existència d'un contingut normal de la potestat d'autonomiació en la qual es concreta l'autonomia, que ve definit residualment respecte de les potestats concretes enumerades a l'art. 3.2 LRU (STC 130/1991, de 6 de juny).

En el pla doctrinal, s'ha presentat com una conseqüència directa de l'autonomia l'admissibilitat d'un contingut eventual dels estatuts universitaris. *Vid.* De Tura, A., *L'autonomia delle università statali*, Cedam, Pàdua, 1993, pàg. 74.

10. Sobre els conceptes de llengua oficial i llengua pròpia en els ordenaments constitucional i estatutari, *vid.* Miliani Massana, A., «Ordenament lingüístic», a *Comentarios sobre l'Estatut d'autonomia de Catalunya*, vol. I, Institut d'Estudis Autonòmics, Barcelona, 1988, pàg. 171-190; i Vernet i

lingüístic de doble oficialitat aplicable a totes les administracions del territori autònom, i l'especifiquen en relació amb les seves necessitats de funcionament intern¹¹.

La qüestió idiomàtica es recull habitualment en el primer títol dels estatuts, que conté els principis bàsics definitoris de la identitat pròpia de la institució universitària: caracterització jurídica de l'ens; seu i àmbit territorial d'actuació; principis, fins o objectius propis que inspiren la seva actuació; competències; símbols d'identificació;¹² lligams amb d'altres institucions científiques i universitàries, entre d'altres possibles. Cal notar que, pel seu mateix caràcter, bona part de les normes integrants d'aquest títol no solament acullen les previsions de la LRU sinó que són reproducció de disposicions constitucionals (així, les que al·ludeixen als principis del pluralisme, igualtat o llibertat o bé proclamen l'efectivitat de les llibertats de càtedra, d'investigació i d'estudi) o àdhuc internacionals (com, per exemple, l'adopció explícita de la Declaració universal dels drets humans).¹³

Un examen comparatiu dels estatuts universitaris posa de manifest la gran varietat de fórmules utilitzades per les universitats en relació amb el tema lingüístic. Aquesta diversitat no solament és un reflex de l'específic model lingüístic fixat per l'Estatut d'autonomia,¹⁴ en ús de la remissió inclosa a l'art. 3.2 CE,¹⁵ sinó que s'ha

Llobet, J., *Normalització lingüística i accés a la funció pública*, Fundació Jaume Callís, Barcelona, 1992, pàg. 21-45.

11. Per a un comentari de les disposicions estatutàries en matèria lingüística de les universitats radicades en comunitats autònomes bilingües, *vid.* Expósito Gómez, E., «Els professors universitaris, la llibertat de càtedra i l'ús de les llengües pròpies», *Revista de Llengua i Dret*, núm. 23, pàg. 129-170.

12. Sobre la possibilitat que els estatuts regulin aquesta matèria es pronuncïa la STC 130/1991, relativa a la decisió del Claustre de la Universitat de València sobre modificació de l'escut de la Universitat per la qual s'hi suprimeix la imatge de la Verge de la Sapiència. L'interpret constitucional no fa qüestió de la competència universitària i es limita a indicar com a fonamentació «la que muy poderosamente se desprende de la naturaleza de las cosas», a més de notar que la majoria d'universitats han exercit la seva potestat d'autonormació en aquest àmbit, de manera que no sembla discutible la capacitat de les universitats per adoptar els seus símbols de representació i identificació (FJ 3, paràgraf segon).

13. El fenomen no ha passat desapercebut a la doctrina italiana, que l'explica per la consciència, per part de la comunitat universitària, que més enllà de l'actuació legislativa d'aquests principis, és directament de la Constitució que deriva el fonament de la seva autonomia, la qual només té sentit si es vincula als valors de llibertat i pluralisme. *Cfr.* Rosselli, O., «Le fonti normative delle università (una prima ricognizione)», dins U. de Siervo, *Osservatorio sulle fonti*, Torí, Giappichelli, 1996, pàg. 293-294.

14. Així, l'Estatut d'autonomia de la Comunitat Valenciana, a diferència d'altres, com el de Catalunya o el de les Illes Balears, no recollia la qualificació de la llengua territorial com a llengua pròpia, la qual cosa no ha impedit que algunes universitats especifiquen el caràcter propi del valencià (cal dir, però, que el terme ja apareix a l'art. 1 de la Llei 4/1983, de 23 de novembre, d'ús i ensenyament del valencià). Del caràcter propi de la llengua pot derivar-se la seva consideració com a llengua prioritària de comunicació (*cf.* Vernet i Llobet, J., *Normalització lingüística*, *op. cit.*, pàg. 45) o d'ús preferent per les administracions radicades en el territori de la comunitat autònoma, dins els límits que puguin derivar-se de la Constitució (Miliani i Massana, A., «Ordenament lingüístic», *op. cit.*, pàg. 189). Amb tot, alguns autors neguen que es pugui predicar una eficàcia jurídica pròpia del concepte; així Rubio Llorente, F., «Dictamen acerca de la constitucionalidad de determinados preceptos de la Ley 7/1983, del Parlamento de Cataluña, sobre normalización lingüística», a *La lengua de enseñanza en la legislación de Catalunya*, Institut d'Estudis Autònoms, Barcelona, 1994, pàg. 658.

15. L'art. 3.2 CE no remet als estatuts d'autonomia la mera declaració d'oficialitat de les llengües territorials, preceptiva des de la Constitució, sinó que li encomana la regulació dels efectes que es desprenen d'aquesta declaració. *Cfr.* Miliani Massana, A., «Les llengües espanyoles diferents de la llengua castellana als Estatuts d'Autonomia», *Revista de Llengua i Dret*, núm. 1, 1983, especialment

d'entendre com un producte de la llibertat autoconfiguradora que, fruit de l'autonomia, regeix la confecció de la norma estatutària per part dels membres de la comunitat universitària.

Així, tres de les cinc universitats radicades a la Comunitat Valenciana varen recollir inicialment l'expressió *català* per denominar la llengua pròpia de la institució universitària.¹⁶ El context normatiu d'aquesta denominació idiomàtica no era, però, idèntic en tots els casos.

La Universitat d'Alacant defineix el marc general de doble oficialitat a l'article primer, apartat quart, que disposa: «Les llengües pròpies i oficials de la Universitat d'Alacant seran les de la Comunitat Autònoma Valenciana.» La menció al català apareixia a l'art. 2, precepte dedicat a enumerar els objectius propis de la institució, entre els quals s'esmentava el de «potenciar el coneixement i l'ús de la llengua pròpia, valencià segons l'Estatut d'autonomia, *acadèmicament català*, atenent a la seva consolidació i plena normalització en tota la vida universitària» (apartat *h*).¹⁷

Pel que fa a la Universitat de València, la recepció del règim de doble oficialitat lingüística s'opera per l'art. 6 amb els termes següents: «Són llengües oficials de la Universitat de València les reconegudes com a oficials en l'Estatut d'autonomia de la Comunitat Valenciana» (apartat primer); amb l'especificació que «les llengües oficials de la Universitat de València són vehicle d'expressió normal de qualsevol òrgan universitari de govern i de representació, com també de la docència i de les activitats acadèmiques, administratives i culturals» (apartat tercer). L'art. 7, l'apartat primer del qual es dedica a enumerar els àmbits de l'autonomia institucional de la Universitat,¹⁸ declara a l'apartat segon: «Com a institució pública, la llengua pròpia de la Universitat de València és la llengua pròpia de la Comunitat Valenciana. Als efectes dels presents estatuts, *s'admeten com a denominacions seves tant l'acadèmica, llengua catalana*, com la recollida a l'Estatut d'autonomia, valencià.»

En darrer lloc, a la Universitat Jaume I de Castelló la declaració d'oficialitat de les llengües consta a l'art. 7, que dicta: «La llengua oficial de la Universitat Jaume I és la llengua pròpia, respectant els drets lingüístics que es deriven de l'Estatut d'autonomia de la Comunitat Valenciana.» De forma similar al cas anterior, era l'art. 5

pàg. 79-82. Pel que fa al caràcter d'aquest contingut estatutari, que se situa fora de l'art. 147.2 CE, entenem que es tracta igualment d'un contingut necessari, per bé que únicament en els territoris autònoms on existeix una llengua pròpia diferent del castellà, en contra de l'opinió de César Aguado, qui ho considera un contingut facultatiu dels estatuts. *Vid.* Aguado Renedo, C., *El estatuto de autonomía y su posición en el ordenamiento jurídico*, Madrid, Centro de Estudios Constitucionales, 1996, pàg. 345.

16. En canvi, no l'acull la Universitat Politècnica de València, que només dedica a la regulació dels aspectes lingüístics l'art. 5 dels estatuts, on es llegeix: «Són llengües oficials de la Universitat Politècnica de València les que ho són a la Comunitat Valenciana» (Decret 145/1985, de 20 de setembre, DOGV núm. 291, de 30 de setembre, i 295, de 14 d'octubre de 1985). Per altra banda, la Universitat Miguel Hernández de nova creació d'Elx encara no ha conclòs el seu procés estatut.

17. Estatuts aprovats pel Decret 107/1985, de 22 de juliol (DOGV núm. 319, de 16 de desembre de 1985).

18. El precepte determina: «La Universitat de València disposa d'autonomia docent, investigadora, administrativa i financera, d'acord amb l'establert a les lleis vigents i en la forma en què desenvolupen els presents estatuts». Estatuts aprovats pel Decret 172/1985, de 28 d'octubre (DOGV núm. 319, de 16 de desembre de 1985).

—en la versió originària dels estatuts redactada pel Claustre constituent— que incloïa com una de les finalitats pròpies de la Universitat: «Potenciar el coneixement i l'ús de la llengua pròpia, valencià segons l'Estatut d'autonomia, *acadèmica-ment llengua catalana*, atenent a la seva consolidació i plena normalització en tota la comunitat universitària» (apartat *j*).¹⁹

La sort reservada a aquestes disposicions universitàries ha estat condicionada pel moment de la seva aprovació. Així, els estatuts de les universitats d'Alacant i de València varen publicar-se amb l'esmentada denominació acadèmica de la llengua, tot i que, arran de les iniciatives impugnatòries sorgides de certs grups polítics i socials d'ideologia anticatalanista, els tribunals l'anul·laren.²⁰ Diversament, la Universitat de Castelló ha vist com el nou Govern autonòmic del Partit Popular eliminava directament dels estatuts la referència al català, en contra de la voluntat reiteradament manifestada per la comunitat universitària.²¹

En el cas de la Universitat de València, que protagonitza el recurs d'empara resolt per la STC 75/1997, el desencadenant del conflicte fou un recurs contenciós formulat per l'entitat estudiantil Asociación Cultural y Representativa Alternativa Universitaria contra un acord de la Junta de Govern que contenia certes mesures de normalització lingüística del català en l'àmbit docent. L'acord adoptat el 20 de juliol de 1986 per la Junta de Govern establia que en les diferents escoles i facultats de la Universitat l'ensenyament s'impartiria «en qualsevol de les dues llengües oficials de la Comunitat Valenciana» (apartat *a*); aconsellava la creació de grups en llengua castellana per als alumnes castellanoparlants dels primers cursos en centres en els quals es trobés generalitzat l'ús del *valencià* (apartat *b*); si bé oferia als ma-

19. Els estatuts són aprovats pel Decret 5/1997, de 28 de gener (DOGV núm. 2922, de 4 de febrer), en el qual desapareix, com explicarem més endavant, la denominació acadèmica de la llengua catalana.

20. Pel que fa a la Universitat d'Alacant, el Decret 107/1985, de 22 de juliol, pel qual s'aprova-ven els estatuts, fou impugnat globalment pel partit polític Unió Valenciana argüint irregularitats centrades en el procés d'aprovació dels estatuts. La Sentència de l'Audiència Territorial de València de 24 de desembre de 1987, que acollia el primer recurs i anul·lava els estatuts, va ser revocada per la Sentència de 4 de maig del Tribunal Suprem, dictada en el recurs d'apel·lació plantejat pel Consell de la Generalitat Valenciana. Aquesta es pronuncia sobre l'únic punt substantiu no resolt per la primera Sentència, la legalitat de l'incís «acadèmica-ment català» de l'art. 2.*b* dels estatuts, declarant-lo nul de ple dret.

21. L'executiu valencià, en la fase de control previ dels estatuts, advertí un defecte de legalitat en les denominacions *Pais Valencià*—que s'utilitzava per a descriure l'entorn històric, social i econòmic en el qual es troba immersa la universitat—, i *català*, referida a la llengua pròpia. Els estatuts foren retornats al Claustre constituent, que decidí mantenir les expressions contingudes en el text inicial després d'estudiar jurídicament la qüestió. En resposta a aquesta actitud, i emparant-se en les sentències contràries dictades en els casos de València i Alacant i en un dictamen facultatiu sol·licitat al Consell d'Estat, en el qual s'aconsellava seguir el criteri sostingut per la jurisprudència del Tribunal Suprem, el Govern autonòmic va suprimir directament totes dues expressions en aprovar els estatuts. Cal assenyalar que les STC 55/1989 i 106/1990 han confirmat la possibilitat que l'executiu modifiqui directament els punts dels estatuts considerats il·legals, aspecte no precisat a l'art. 12 de la LRU, en contra de la tesi doctrinal que exclouia aital actuació en aquells aspectes directament incardinats en la voluntat constituent de la universitat. *Vid.* Alegre Ávila, J. M., «En torno al concepto de autonomía universitaria (A propósito de algunos caracteres del régimen universitario español. En especial, sus implicaciones funcionariales)», *Revista Española de Derecho Administrativo*, núm. 51, 1986, especialment pàg. 381-382.

teixos alumnes les classes de *català* necessàries per adquirir en un futur immediat la capacitat adequada per seguir amb facilitat les classes impartides en *català* (apartat c).

L'Audiència Territorial de València va considerar contrària a la legalitat estatutària i ordinària la referència al *català* inclosa en el darrer apartat del referit acord. A la vegada, la decisió anul·latòria s'estenia a la menció consignada a l'art. 7 dels estatuts, com a fonament estatutari de l'acord impugnat.²² Tant l'Audiència Territorial de València com el Tribunal Suprem, que va confirmar l'anterior sentència en apel·lació,²³ proclamaren «*de uso obligado la denominación legal y oficial de la lengua e idioma valenciano en el ámbito de la Universidad de Valencia*».

1.2. Els arguments dels tribunals ordinaris

L'exposició succinta dels arguments utilitzats pels tribunals ordinaris per tal de declarar il·legítima la denominació idiomàtica *llengua catalana* ens permetrà constatar els principals paranyes legals salvats pel Tribunal Constitucional en atorgar l'empara a la Universitat de València.²⁴ Aquesta argumentació s'articula al voltant dels tres nusos interpretatius que sintetitzem a continuació.

El criteri principal parteix de la diferenciació de dues dimensions de la llengua: una d'acadèmica i una altra de pròpiament política,²⁵ a la qual s'incorporen les decisions d'aquest gènere plasmades en normes jurídiques.²⁶ El pas següent consisteix a afirmar que el conflicte dirimit se situa en el segon pla i, per tant, s'ha de resoldre exclusivament sobre la base de paràmetres jurídics, al marge de criteris científics. Així, per al Tribunal Suprem:

«*El que en la comunidad científica haya o no un claro criterio de la unidad lingüís-*

22. Aital circumstància resta parcialment confosa a la interlocutòria del Tribunal Constitucional de 18 d'octubre de 1993 (sala segona), resolutòria de la demanda de suspensió plantejada per la Universitat de València en formular el recurs d'empara, en la qual es considerarà salvada la vigència de la norma estatutària, sense necessitat de decretar la suspensió de les sentències impugnades. Malgrat això, dins la Sentència posterior, el Tribunal ja parteix clarament de la connexió necessària entre l'acord universitari i l'art. 7 dels estatuts.

23. El Tribunal Suprem considerarà que els arguments de la Universitat apel·lant foren «*contestados seria y contundentemente por la sentencia impugnada, con unos razonamientos impecables y atinados, que son más que suficientes para justificar, por mera remisión a ellos, la confirmación de esa sentencia. Sólo porque la Universidad de Valencia insiste en sus argumentos habremos de contestarlos nosotros debidamente, aunque ello signifique repetir en sustancia lo que ya dijo la Sala de Valencia*» (fonament jurídic segon).

24. Per a un comentari crític del pronunciament del Tribunal Suprem, vegeu els dos articles publicats per Vicent Franch sota el títol «Els paranyes legals d'una sentència estrambòtica», a la revista *El Temps*, el desembre de 1992.

25. El Tribunal Suprem admet de bon principi el rerefons polític del problema: «*El fondo del asunto no es académico o lingüístico, y esto bien lo saben las partes enfrentadas en este recurso. El fondo del asunto es político, y hay que comenzar por reconocerlo para no perdernos en eufemismos inútiles. El fondo del asunto constituye una manifestación de un grave desacuerdo que existe desde hace años en la sociedad valenciana. En cuanto conflicto político, es inviable para ser llevado ante Jueces y Tribunales, salvo en aquellas manifestaciones (como la de la lengua) que han sido asumidas y resueltas por el Derecho*» (Sentència de 20 de novembre de 1992, FJ 9).

26. El Tribunal Suprem assenyalava sobre això: «*Desde luego que la lengua tiene otras dimensiones, además de la científica y académica; tiene una clara dimensión política (es un crisol de historia, tradiciones, arte y sentimientos que expresa las aspiraciones de un pueblo) que, en cuanto asumida por el Derecho, adquiere valor jurídico*» (Sentència de 20 de novembre de 1992, FJ 12).

tica entre la lengua valenciana y la lengua catalana nada dice en contra del criterio de la sentencia apelada, porque no son criterios científicos los que se han de manejar en este pleito, sino parámetros jurídicos, plasmados bien claramente en el Estatuto de Autonomía²⁷».

Una segona clau argumentativa rau en l'aplicació rigorosa i formalista d'un mètode d'interpretació gramatical a la solució del conflicte normatiu, oblidant d'altres criteris interpretatius —com l'històric, el sistemàtic, el teleològic o el contextual— emprats més sovint per resoldre conflictes d'alta intensitat política.²⁸ En aquest sentit, es considera suficient el contrast literal entre la denominació idiomàtica *valencià*, prevista a les normes que configuren el règim lingüístic de la Comunitat Valenciana, i el terme *català* que recullen les disposicions universitàries per concloure la il·legalitat d'aquestes últimes, quan s'indica:

«La solución de la normativa aplicable es la de que la lengua distinta del castellano que se habla en la Comunidad Autónoma de Valencia se llama "lengua valenciana" [...]. Hoy por hoy, por lo tanto, la polémica está solucionada desde el punto de vista jurídico: la lengua autóctona de la Comunidad Valenciana se llama "valenciana" porque así lo ha querido el ordenamiento jurídico. No asumirlo así será muy acertado (o no) desde la perspectiva política, pero es una flagrante violación de la letra y el espíritu de las leyes²⁹».

Pot connectar-se amb l'argument anterior el basat en el principi de seguretat jurídica, que imposa la certesa i claredat de les normes per als seus destinataris. L'òrgan jurisdiccional considera que parlar de la *llengua catalana* pot induir a pensar erròniament que les universitats es refereixen a una llengua distinta del valencià, que és l'idioma propi de la Comunitat Autònoma.³⁰ No sembla necessari remarcar que la finalitat de les normes universitàries és precisament la contrària: aclarir que es tracta d'una mateixa llengua.

27. STS de 20 de novembre de 1992, FJ 14. La conclusió assolida en aquest punt apunta: «En efecto, desde un punto de vista histórico o lingüístico o académico la lengua valenciana derivará o no de la lengua catalana, o ambas serán o no una misma lengua, o serán o no lenguas diferentes, y será por ello correcto o no usar ambas denominaciones como sinónimas, pero desde un punto de vista jurídico ya no hay duda alguna, porque el ordenamiento jurídico ha adoptado una solución, que ha de ser respetada»(FJ 9).

28. Sobre les limitacions d'aquest mètode interpretatiu, constataades per la generalitat de la doctrina, *vid.* Alonso García, E., *La interpretación de la Constitución*, Centro de Estudios Constitucionales, 1984, pàg. 115 i seg.; Larenz, K., *Metodología de la ciencia del Derecho*, Ariel, Barcelona, 1994, pàg. 316 i seg.

29. Sentència del Tribunal Suprem de 20 de novembre de 1992, FJ 9.

30. Segons el Tribunal Suprem, a partir de la redacció literal de la norma continguda a l'art. 2.b dels estatuts de la Universitat d'Alacant «no se puede tener la absoluta certeza de que en la misma se pretenda únicamente potenciar el Idioma Valenciano, en cumplimiento de lo dispuesto en el apartado 7, del artículo 7, del Estatuto de Autonomía de la Comunidad Valenciana, o si también se tiende a potenciar el conocimiento y uso del 'catalán' al que considera académicamente igual o sinónimo de aquél, introduciendo con ello una calificación o definición de la similitud de ambas lenguas o idiomas que han de convivir junto al 'castellano' en el ámbito respectivo de cada Comunidad Autónoma, con arreglo a lo dispuesto en la Constitución y en cada uno de sus Estatutos —'valenciano' en la de Valencia y 'catalán' en la de Cataluña—, pero sin que sea jurídicamente posible imponer el conocimiento y uso de la Lengua o Idioma catalán fuera del ámbito territorial de la Comunidad de Cataluña a través de normas indirectas, cual sería el mentado artículo 2.b) del Estatuto de la Universidad de Alicante, cuando para ello sería menester una disposición general de rango superior producida por el Órgano competente» (Sentència de 4 de maig de 1990, FJ 5).

Finalment, i com a tercera clau del raonament, els tribunals ordinaris operen un buidament de l'autonomia universitària —principi substantiu afectat pel conflicte—, tot reconduint-la al dret individual de llibertat d'expressió del professor consagrat a l'art. 20.1.c de la CE, sota l'enunciat de la llibertat de càtedra. La premissa segons la qual la llengua deixa de tenir relació amb la filologia quan sobre el tema intervé el legislador serveix per excloure qualsevol afectació de l'autonomia universitària, principi al·legat per la Universitat de València en l'apel·lació.³¹

En aquest sentit, el Tribunal Suprem considera *«incuestionable que la Universidad no puede escudarse en su derecho a la autonomía para devaluar las prescripciones jurídicas a meras opiniones académicas»*, amb l'advertiment explícit que: *«Entre las facultades que comporta esa autonomía, y que son muchas, no está la de, cual si de un partido político se tratara (art. 6 de la Constitución), la Universidad participe como tal Institución en las contiendas políticas.»* I afegeix que *«los profesores universitarios podrán en sus clases, ejerciendo su libertad académica, explicar a los alumnos que la lengua valenciana proviene de la lengua catalana, o que es la lengua catalana misma, o que son lenguas distintas, etc.; pero la Universidad, como Institución, no puede tener a este respecto más opinión que la impuesta por el ordenamiento jurídico»* (FJ 11). Com veurem a continuació, una comprensió més d'acord amb el text constitucional de l'autonomia permetrà al Tribunal Constitucional rebatre el criteri dels tribunals i reconèixer el dret de la Universitat a pronunciar-se sobre el caràcter de la llengua pròpia.

2. Les projeccions jurisprudencials de l'autonomia de les universitats en matèria de denominació de les llengües oficials

En l'àmbit de la justícia constitucional, i atès l'objecte específic del recurs d'empara (limitat als drets de la secció primera del capítol segon del títol primer i als articles 14 i 30.2 de la CE), la controvèrsia constitucional plantejada per la Universitat de València se centra en la violació de l'art. 27.10 CE per les decisions judicials que li prohibien utilitzar la denominació acadèmica *català* en els estatuts i altres disposicions universitàries.

En el mateix procés varen formular al·legacions, a més de la Universitat recurrent, el Ministeri Fiscal i l'Asociación Cultural y Representativa Alternativa Universitaria. La primera al·legà que la denominació discutida no contradiu la LRU, que reconeix a les universitats autonomia científica i d'elaboració dels plans d'estudis i investigació (art. 3.2.c) —comprensiva de la llibertat d'optar per una denominació lingüística acceptada científicament—, ni tampoc existeix una confrontació directa amb l'Estatut d'autonomia de la Comunitat Valenciana, que no prohibiria parlar d'altres denominacions en el pla científic.

31. Com recull la Sentència, en el recurs d'apel·lació la Universitat al·legà que *«la denominación de la lengua hablada en la Comunidad Valenciana (valenciano o catalán) es algo que corresponde al patrimonio científico de la Universidad, en el cual los Tribunales no pueden entrar sin violar la autonomía universitaria; la lengua (se dice) no tiene, como cuestión filológica, otra dimensión que la científica y académica»*.

El Ministeri Fiscal va pronunciar-se a favor de la concessió de l'empara, aduint la interpretació del dret fonamental d'autonomia consagrada per la jurisprudència constitucional. Per contra, l'Asociación Cultural y Representativa Alternativa Universitaria va negar l'afectació de l'autonomia universitària i va oposar arguments basats en els principis de jerarquia i de seguretat jurídica, en virtut dels quals la Universitat no està autoritzada per eludir «*el cumplimiento de un mandato popular elevado a la categoría jurídica por el acuerdo unánime del pueblo valenciano*».

La resolució del recurs d'empara es fonamenta en els elements interpretatius elaborats per la jurisprudència que, a través de processos de distinta naturalesa, ha precisat el sentit i abast de l'art. 27.10 de la CE. En el comentari de la STC 75/1997 distingirem dues grans línies argumentals: de primer, la que defineix el significat i abast de l'autonomia universitària a partir de la llibertat acadèmica; i, segonament, la que se centra en la identificació del paràmetre de legalitat dels estatuts, com a qüestió directament relacionada amb la intensitat dels controls aplicables a les disposicions universitàries.

2.1. *La determinació del concepte i contingut de l'autonomia per relació amb la llibertat acadèmica*

La vinculació entre l'autonomia universitària i la llibertat acadèmica constitueix la clau de volta de la conceptualització jurisprudencial de l'art. 27.10 CE com a dret fonamental. Des de la STC 26/1987, i amb diferents matisos, l'interpret constitucional ha anat reiterant la doctrina que ara es reproduïx, d'acord amb la qual «*la autonomía universitaria encuentra su razón de ser en el respeto de la libertad académica (de enseñanza, estudio e investigación) frente a cualquier injerencia externa*», i s'explicita que, pel seu sentit, «*se trata de garantizar, en su doble vertiente individual y colectiva, la libertad de ciencia*», de manera que «*la autonomía universitaria es la dimensión institucional de la libertad académica para garantizar y completar su dimensión personal, constituida por la libertad de cátedra*» (STC 75/1997, FJ 2).

Sense poder entrar a exposar les crítiques que ha rebut aquesta construcció jurisprudencial,³² observarem com el criteri teleològic fundat en la llibertat acadèmica es projecta sobre la identificació del titular i sobre la delimitació del contingut de l'autonomia universitària.

Pel que fa a la titularitat, després de la STC 26/1987, on el dret a l'autonomia semblava residenciar-se en la comunitat universitària —o, més específicament, en el seu component professoral—,³³ l'interpret constitucional ha distingit clarament

32. A banda de remetre a les cites ulteriors per als aspectes puntuals d'aquest debat doctrinal, destacarem l'elaborada reinterpretació de López-Jurado Escribano, F., *La autonomía de las Universidades como derecho fundamental: La construcción del Tribunal Constitucional*, Civitas, Madrid, 1991.

33. El context d'aquest pronunciament (STC 26/1987, FJ 9.a, paràgraf segon) estava constituït per l'enjudiciament dels art. 39 i 47.3 de la LRU, que atribuïen certes decisions referents a les plantilles de professorat universitari al Consell Social, òrgan de participació social on es reserva a la comunitat universitària una representació minoritària (art. 14 LRU).

L'atribució subjectiva del dret ha estat un dels temes més discutits per la doctrina: *vid.*, entre d'altres, Sánchez Blanco, Á., «El derecho fundamental a la autonomía universitaria», *Revista Vasca de Administración Pública*, núm. 22, 1988, pàg. 155-168, autor que reorienta significativament els seus plantejaments crítics a «Derechos individuales e intereses colectivos en el ámbito de la enseñanza», *XII*

els titulars respectius de les dues dimensions de la llibertat acadèmica: el professor, pel que fa al vessant individual constituït per la llibertat de càtedra, i la universitat, com a subjecte titular del vessant institucional configurat per l'autonomia.³⁴

En aquesta línia, la STC 75/1997 assenyala explícitament que l'autonomia «[se] reconece y garantiza a la Universidad como institución y, en este caso, a la de Valencia» (FJ 3, paràgraf primer). Amb això s'exclou la subsumpció de l'aspecte institucional de la llibertat científica en el dret de titularitat professional, que constituïa la premissa de l'afirmació dels tribunals ordinaris que els professors universitaris poden explicar lliurement que *valencià* i *català* són una mateixa llengua, però en canvi la Universitat no pot equiparar ambdós termes en ús de la seva potestat d'autonormació.

La llibertat acadèmica, qualificada pel preàmbul de la LRU com a «fonament i límit de l'autonomia»,³⁵ s'ha utilitzat també com a criteri delimitador de l'abast de la potestat estatutària de les universitats. L'interpret constitucional recorre a aquesta pauta interpretativa per definir el contingut essencial o indisponible de l'autonomia, que «està formado por todos los elementos necesarios para el aseguramiento de la

Jornadas de Estudio. Los derechos fundamentales y libertades públicas (I), Dirección General del Servicio Jurídico del Estado. Secretaría General Técnica. Servicio de Publicaciones, vol. II, Madrid, 1992, pàg. 1325-1333. La tesi del Tribunal Constitucional és justificada per Leguina Villa, J., «La autonomía universitaria en la jurisprudencia del Tribunal Constitucional», a *Estudios sobre la Constitución Española. Homenaje al profesor Eduardo García de Enterría*, tom II, Civitas, Madrid, 1991, pàg. 1199-1211, el qual parla d'una hipòstasi entre la universitat i el seu element personal essencial o insubstituïble. Aquesta visió subjectivista és compartida per bona part de la doctrina italiana: *vid.*, per a tots, Paladín, L., «Stato e prospettive dell'autonomia universitaria», a *Nuove dimensioni nei diritti di libertà. Scritti in onore di P. Barile*, CEDAM, Pàdua, 1990, pàg. 460-478.

34. L'oportunitat per clarificar aquest aspecte l'oferí la STC 217/1992, d'1 de desembre, dins la qual es discutia l'atribució de les facultats examinadores i d'elaboració de programes docents al professor-titular de la llibertat de càtedra o bé als departaments, en tant que òrgans col·legiats que exercixen les funcions pròpies de l'autonomia. *Vid.* els comentaris de B. Lozano, «La libertad de cátedra en la enseñanza pública superior (A propósito de la STC 217/1992, de 1 de diciembre)», *Revista de Administración Pública*, núm. 131 (maig-agost), 1993, pàg. 191-217, i Gallego Anabitarte, A., *Derechos fundamentales y garantías institucionales: análisis y doctrina jurisprudencial (derecho a la educación; autonomía local; opinión pública)*, Civitas, Madrid, 1994, pàg. 130-132. La recent STC 179/1996, de 12 de novembre, ratifica la diversitat d'àmbits protegits per ambdós preceptes: «los derechos de los art. 20.1.c) y 27.10 de la Constitución, lejos de autoexcluirse se complementan de un modo recíproco. El derecho a la autonomía universitaria garantiza un espacio de libertad para la organización de la enseñanza universitaria frente a injerencias externas, mientras que la libertad de cátedra apodera a cada docente para disfrutar de un espacio intelectual propio y resistente a presiones ideológicas, que le faculta para explicar, según su criterio científico y personal, los contenidos de aquellas enseñanzas que la Universidad asigna, disciplina y ordena» (FJ 6, paràgraf primer).

35. Aquesta referència del preàmbul s'emmarca en l'exposició dels principis inspiradors de la redistribució de competències en matèria d'ensenyament superior i recerca entre l'Estat, les comunitats autònomes i les mateixes universitats, exigida pel text constitucional. J. M. Souvirón ha assenyalat la vinculació entre l'elecció d'aquest concepte com a límit de l'autonomia i l'orientació prevalentment reformista del legislador estatal. *Vid.* Souvirón Morenilla, J. M., *La Universidad española. Claves de su definición y régimen jurídico institucional*, Universitat de Valladolid, Secretariat de Publicacions, Valladolid, 1988, pàg. 143-149. Ja abans que la LRU recollís el concepte, Joan Prats advertia que una autonomia concebuda exclusivament en funció de la llibertat acadèmica «puede ser satisfecha mediante el simple reconocimiento de la autonomía funcional de la corporación docente, lo cual es plenamente compatible con un modelo organizativo universitario perfectamente uniforme y centralista». Prats, J., «De la autonomía universitaria (entre el mito y la impotencia)», *Sistema*, núm. 24-25, 1978, pàg. 59.

libertad académica».³⁶ Aquesta delimitació abstracta, que ha de respectar el legislador quan procedeixi a concretar el contingut autònom, es complementa amb la delimitació que identifica el nucli essencial de l'autonomia amb les facultats compreses a l'art. 3.2 de la LRU.³⁷

Tanmateix, fins ara, les aplicacions jurisprudencials de la delimitació basada en la llibertat acadèmica han mostrat la seva virtualitat reduïda per protegir un àmbit de decisió propi de les universitats.³⁸ Vist això, la sentència actual pot considerar-se com una excepció dins aquest panorama jurisprudencial?

La resposta ha de ser matisada. Efectivament, l'argumentació de la STC 75/1997 per tal de legitimar la inclusió de la denominació acadèmica de la llengua en els estatuts de la universitat no se sosté en un judici abstracte sobre l'abast de la llibertat esmentada, sinó que l'alt Tribunal creu necessari reforçar-ho amb un argument de legalitat, consistent en la consagració de l'expressió discutida en una norma reglamentària, dictada pel Govern de l'Estat en virtut d'una habilitació específica de la LRU (art. 35.3 en relació amb l'apartat tercer dels articles 3, 37 i 38 LRU).

En efecte, en ocasió de la regulació dels concursos d'accés als cossos docents universitaris, el Reial decret 1988/1984, de 26 de setembre, procedent del Ministeri d'Educació i Ciència, defineix les àrees de coneixement com «aquells camps del saber caracteritzats per l'homogeneïtat del seu objecte de coneixement, una tradició històrica comuna i l'existència de comunitats d'investigadors, nacionals o internacionals», i dins la disposició transitòria primera estableix un catàleg de les àrees de coneixement a les quals s'han d'adscriure les places convocades, on figura individualitzada l'àrea de «filologia catalana», al costat d'altres com l'alemanya, l'espanyola, la francesa, la grega, l'anglesa, la llatina, la romànica, la basca, la gallega i la portuguesa. La conseqüència destacada per la Sentència és que «se consagra así una denominación del área que desde entonces sería la aplicable a las distintas plazas existentes en Facultades y Escuelas Universitarias pese a que otrora se llamaran "lengua catalana", "lengua y literatura catalanas", "lingüística valenciana" y "lengua y cultura valencianas"» (STC 75/1997, FJ 4, paràgraf segon).

Sembla qüestionable que es valori com una dada determinant del sentit de l'equivalència entre *català* i *valencià* el que disposi una norma reglamentària estatal. D'una banda, perquè, com és evident, la LRU no autoritzava el Govern a pronunciar-se sobre la unitat de la llengua catalana i, per tant, en aquest punt el reglament

36. STC 26/1987, de 27 de febrer, FJ 4.a, paràgraf setè; i també la STC 187/1991, de 3 d'octubre, FJ 3, paràgraf segon.

37. El Tribunal Constitucional ja se serveix d'aquest criteri dins la STC 26/1987, on s'indica que «en el artículo 3.2 de la LRU se enumeran las potestades que comprende [el contenido esencial] y que, en términos generales, coinciden con las habitualmente asignadas a la autonomía universitaria» [FJ 4.a, paràgraf setè]. No obstant això, és la STC 106/1990 (FJ 3 i 4) la que explicita el sentit de l'art. 3.2 LRU com a paràmetre de constitucionalitat de l'autonomia, posteriorment aplicat per les STC 187/1991 (FJ 3) i 156/1994 (FJ 2).

38. En efecte, després de la STC 26/1987, on s'adduïa la llibertat acadèmica de la comunitat universitària per declarar inconstitucional l'atribució de determinades «matèries de naturalesa acadèmica» al Consell Social, en cap altre dels supòsits sotmesos al Tribunal Constitucional aquest òrgan no ha apreciat directament una vulneració de la llibertat acadèmica de la universitat. La poca operativitat del concepte per garantir l'autonomia organitzativa de les universitats ha estat advertida per Lozano, B., *La libertad de cátedra*, Marcial Pons, Madrid, 1995, pàg. 135-137.

no podia operar com a paràmetre normatiu de les disposicions universitàries.³⁹ Per altra banda, entenem que la decisió de l'interpret constitucional no hauria de veure's condicionada per l'*atmosfera jurídica* en què es produeixen les normes que donen determinats efectes jurídics a la similitud o dissimilitud entre les diferents variants de la llengua catalana.⁴⁰ Al contrari, és precisament d'aquesta dinàmica que calia sostreure's quan està en joc l'autonomia científica de la universitat.

Quina funció resta, en el context d'aquesta argumentació, a la llibertat acadèmica? Doncs, bàsicament, la de servir com a criteri d'interpretació finalista de les disposicions universitàries qüestionades, que permet vincular-les amb les funcions universitàries de recerca i docència, i alhora destacar-ne la projecció merament interna en l'àmbit universitari. Així es desprèn de la conclusió de l'interpret constitucional en aquest punt:

«Por lo dicho ya, el párrafo segundo, inciso final, del art. 7 de los Estatutos de la Universidad de Valencia no hace sino optar por una de las denominaciones, con un soporte de carácter científico, acogida en una norma reglamentaria dictada por la Administración general del Estado con la correspondiente habilitación de la Ley [...] y lo ha hecho, además, con una finalidad exclusivamente académica, esto es, para la docencia y la investigación, en una de las áreas de conocimiento, según claramente se desprende no sólo del propio texto de ese inciso final sino del contexto de los Estatutos por el juego sistemático de una serie de preceptos interconectados, como son, por un lado, los art. 6.1 y el primer inciso del segundo párrafo del art. 7 y, por la otra, los art. 6.2 y 80, cuyo punto de mira es la "normalización de la lengua propia de la comunidad valenciana"» (STC 75/1997, FJ 4, paràgraf tercer).

En el paràgraf reproduït es reconeix que l'ús del terme *català* respon a la llibertat acadèmica de la universitat per adoptar una denominació de la llengua d'acord amb els criteris científics, que són els emprats pels membres de la comunitat acadèmica que tenen la llengua com a objecte de coneixement. I s'hi admet, a més, que

39. Per l'efecte de la reserva de llei continguda a l'art. 27.10 CE la intervenció del reglament en els àmbits propis de l'autonomia universitària respon a condicions molt restrictives: dictar-se a partir d'una habilitació expressa de la LRU i limitar-se al desenvolupament directe de les seves previsions. *Vid.* Souvirón Morenilla, J. M., *La Universidad española, op. cit.*, pàg. 213. Malgrat això, la línia interpretativa mantinguda per la jurisprudència ha deixat un espai considerable a la intervenció reglamentària del Govern en aquest terreny, limitadora per definició del marge de decisió propi de la universitat [*vid.* especialment les STC 26/1987 (FJ 7.a i 156/1994, en relació amb la configuració dels departaments universitaris)].

40. Sobretot si tenim en compte la trajectòria erràtica de la normativa estatal pel que fa a l'equiparació o la distinció entre el *català* i el *valencià*. *A tall d'exemple, vegeu:* Ordre de 21 d'octubre de 1988, per la qual s'equiparen, a l'efecte dels concursos de trasllat, les places de professor de llengua i literatura catalana i valenciana de l'ensenyament secundari i formació professional del Principat, el País Valencià i les Illes Balears (BOE núm. 257, de 26 d'octubre, ratificada per les ordres de 13 d'octubre de 1992, BOE núm. 258, de 27 d'octubre, i de 13 d'octubre de 1994, BOE núm. 257, de 17 d'octubre); Resolució de 6 de febrer de 1989, sobre proves d'accés a l'escola de formació de policies nacionals, on únicament s'esmenta el català, al costat de l'eusquera i el gallec, com a llengua que pot ésser objecte d'exercicis lingüístics voluntaris (BOE núm. 39, de 15 de febrer); Reial decret 47/1992, de 24 de gener, que fixa els continguts obligatoris dels ensenyaments de gallec, eusquera i català a les escoles oficials d'idiomes, que provoca el Decret 48/1993, de 5 d'abril, del Govern valencià, pel qual es reproduïx el reglament estatal substituint el títol de *català* pel de *valencià*; reforma constitucional que afectava l'art. 13.2 (BOE de 27 d'agost de 1992), publicada en llengua catalana i valenciana.

aquesta decisió ve reforçada pel compromís assumit per la institució universitària en relació amb el mandat estatutari de normalització de la llengua pròpia de la Comunitat Autònoma.⁴¹

El magistrat José Gabaldón López, que formula un vot particular de la Sentència, discrepa sobre la projecció donada a la llibertat acadèmica, en considerar que *«en este concreto caso la cuestión planteada excede de su pretendido fundamento en la autonomía científica, de investigación y cultural, reconocidas en la LRU o la de elaboración de los planes de estudio e investigación reconocidas en la STC 187/1991»*. A la vista del contingut de les disposicions universitàries, opina que *«no se ha tratado en las sentencias ahora impugnadas del contenido docente o investigador de los referidos acuerdos (alcance propio de la autonomía de la universidad) ni tampoco de la organización de la misma ni de ninguna otra de las materias a las que expresamente se refiere el art. 3 de la LRU o a las que pueda alcanzar el genérico principio de libertad académica tal como se formula en el art. 2º de dicha ley»*.⁴²

Entenem que aquestes crítiques poden contemplar-se com un exemple de la mal-leabilitat del criteri de la llibertat acadèmica, que comporta un risc elevat d'arbitrarietat o decisionisme per part de l'interpret.⁴³ Amb tot, hem de constatar que la solució interpretativa defensada pel vot particular conduiria a la contradicció de considerar compatible amb aquell nucli essencial de l'autonomia de les universitats impedir-los actuar d'acord amb el seu criteri científic.

2.2. *El paràmetre de legalitat i l'abast del control judicial de les disposicions universitàries*

Un segon eix articulador del debat processal de la STC 75/1997 es referia a la configuració del paràmetre normatiu dels estatuts universitaris. La Universitat recurrent va sostenir la posició de la LRU, com a llei actualitzadora de la remissió legislativa de l'art. 27.10 de la CE, com l'únic límit legal dels estatuts universitaris; contràriament, l'Associación Alternativa Universitaria defensà la subjecció de les universitats a tot el bloc de legalitat, integrat per l'Estatut d'autonomia i per la Llei de les Corts Valencianes sobre ús i ensenyament del valencià.

En realitat, però; com es desprèn dels antecedents, les posicions contraposades de les parts no expressen sinó dues maneres molt diverses, i amb un rerefons ideològic clar, d'enfocar el problema de les denominacions idiomàtiques: la que pretén reduir-

41. Els preceptes estatutaris invocats per la Sentència estableixen: «És objectiu fonamental de la Universitat de València l'assolir l'ús normalitzat de la llengua pròpia de la Comunitat Valenciana, això és, el desenvolupament de totes les funcions sociolingüístiques d'una llengua de cultura moderna» (art. 6.2 dels estatuts). D'acord amb aquest objectiu, l'art. 80 estableix el Servei de Normalització Lingüística de la Universitat, al qual s'encomanen les funcions de: realitzar les tasques necessàries de traducció, correcció i extensió del coneixement de la llengua pròpia (apartat a); organitzar i dur a terme activitats docents de capacitació, perfeccionament i reciclatge per a postgraduats i per al personal de la Universitat de València (apartat b); i planificar i realitzar campanyes destinades a incrementar l'ús d'aquesta llengua en tots els àmbits i activitats de la Universitat de València (apartat c).

42. Punt 2, paràgrafs primer i segon del vot particular.

43. Efectes que són el fruit de la combinació d'elements subjectius —referents a la llibertat de càtedra del professor— i objectius —vinculació amb les funcions universitàries bàsiques de recerca i docència—, inherents al criteri de la llibertat acadèmica, com assenyala López-Jurado Escribano, F., *La autonomía de las Universidades*, op. cit., pàg. 138.

lo a un conflicte formal de mera contradicció entre les normes universitàries i les normes generals, resoluble mitjançant l'aplicació del principi de jerarquia; i, en un sentit divers, la que preveu la necessitat de tenir en compte la presència d'altres valors substantius, concretats en l'autonomia universitària. Com veurem tot seguit, aquestes dues concepcions tenen el seu paral·lel en l'àmbit constitucional: la primera inspira el vot particular, mentre que la darrera és l'adoptada per la Sentència.

Sembla oportú notar que el Tribunal passa per sobre el problema de la identificació de les normes que, a banda de la mateixa LRU, configuren el marc legal dels estatuts universitaris. Entrar en aquesta qüestió, que en certa mesura la jurisprudència constitucional sempre ha tractat d'evitar, no resultava imprescindible per resoldre el problema plantejat.⁴⁴ Malgrat que implícitament s'admeti que l'ordenament universitari ha de respectar les normes generals que fixen el règim lingüístic de la comunitat autònoma, la solució s'extreu de la doctrina que precisa el grau de vinculació a la llei de les normes derivades de l'autonomia, continguda fonamentalment a les STC 55/1989 i 130/1991.

El fonament jurídic tercer de la Sentència —que juntament amb el segon acull les bases argumentals de la decisió del Tribunal— reitera la doctrina sobre la naturalesa pròpia dels estatuts universitaris, que els diferencia dels reglaments executius dictats en desplegament d'una llei prèvia.⁴⁵ D'acord amb aquesta, els estatuts tenen en la LRU la seva norma habilitant, però aquesta constitueix únicament un límit o marc negatiu dins el qual es desplega la potestat d'autoordenació de les universitats. Com a conseqüència d'això, els estatuts no han de seguir estrictament l'esperit o finalitat de la llei —com s'exigeix a les normes procedents de l'executiu—, circumstància que comporta un debilitament dels controls aplicables a aquest tipus de normes.

En relació amb el control de legalitat atribuït al Govern per l'art. 12 LRU, la STC 55/1989 establí que l'autonomia només és compatible amb un control de legalitat —excloent-ne la utilització de criteris d'oportunitat o de mera conveniència tècnica— i va sancionar un principi de *favor libertatis*, que obliga a interpretar

44. A la STC 26/1987 (FJ 8), en resposta a la impugnació pel Govern basc de l'art. 12.1 de la LRU, que solament refereix el control de legalitat previ dels estatuts al que disposa la LRU, l'interpret constitucional afirmà que dins la remissió legal es troba comprès l'art. 6, que determina: «Las Universidades se regirán por la presente Ley, por las normas que dicten el Estado y las Comunidades Autónomas en el ejercicio de sus respectivas competencias y por sus Estatutos.»

Nogensmenys, la qüestió de la identificació de les normes que, més enllà de la LRU, configuren el paràmetre normatiu dels estatuts i de la resta de normes universitàries no té una resposta fàcil, en la mesura que pressuposa definir la posició de les universitats públiques —determinada pel principi d'autonomia— en el conjunt del sistema de les administracions públiques (sobre el tema, *vid.* Tardío Pato, J. A., *El derecho de las universidades*, *op. cit.*, pàg. 806 i seg). Entenem que el dubte no es planteja, tanmateix, en relació amb l'Estatut d'autonomia de la comunitat autònoma, norma general que regeix per a totes les esferes administratives, com afirma també Chaves García, J. R., «Posición y valor de los Estatutos de las Universidades en el ordenamiento jurídico», a *Actualidad Administrativa*, núm. 25 (juny 1991), pàg. 322.

45. En aquest punt, la doctrina constitucional reproduïx literalment l'establerta pel Consell d'Estat en diversos dictàmens en els quals es qualifiquen els estatuts universitaris com a «reglaments autònoms» (*vid.*, per exemple, Dictamen 47.784, de 16 de maig de 1985, sobre el projecte d'estatuts de la Univesitat de Salamanca). Notem, però, que aquesta discutible qualificació, que recollia la STC 55/1989, desapareix del raonament de la STC 75/1997.

la legalitat de la manera més favorable a la garantia de l'autonomia, de manera que els preceptes estatutaris només poden considerar-se il·legals si contradiuen frontalment les normes que delimiten l'autonomia universitària i caldrà salvar-ne la validesa sempre que admetin una interpretació conforme a la legalitat.

Aplicant aquesta doctrina al problema examinat, l'interpret constitucional rebutja que existeixi una contradicció insalvable entre la denominació amb la qual s'oficialitza la llengua pròpia de la Comunitat Valenciana a l'Estatut d'autonomia i la denominació acadèmica introduïda per les disposicions universitàries, en assenyalar:

«En definitiva, el acuerdo de la Junta de Gobierno de la Universidad de Valencia que fue impugnado en la vía contencioso-administrativa y el art. 7 de los Estatutos de la Universidad donde encuentra cobertura, vienen a establecer de consuno que la valenciana, lengua propia de la Comunidad Valenciana y, por ello, de su Universidad, podrá ser también denominada "lengua catalana", en el ámbito universitario, sin que ello contradiga el Estatuto de Autonomía ni la Ley de las Cortes Valencianas mencionada al principio. La Universidad de Valencia no ha transformado la denominación del valenciano y se ha limitado a permitir que en su seno pueda ser conocido también como catalán, en su dimensión "académica", según los propios Estatutos. No se rebasa, pues, el perímetro de la autonomía universitaria, tal y como se configura legalmente y por tanto es indudable la validez de los preceptos en tela de juicio» (FJ 4, paràgraf quart).

Com s'ha avançat, el magistrat José Gabaldón López tampoc no comparteix el criteri majoritari expressat per la sentència i, accollint la *ratio decidendi* de les Sentències impugnades, reclama el respecte estricte de l'art. 7.1 de l'Estatut d'autonomia, que conformaria el bloc de constitucionalitat en aquesta matèria. A partir d'una interpretació formalista, constreta per l'element gramatical, considera que al marge que la llengua de la Comunitat Valenciana pogués denominar-se indistintament valencià o català, i al marge també de les discrepàncies filològiques, històriques o sociològiques plantejades al voltant d'aquestes llengües, *«esta cuestión atañe solamente al concreto hecho de que la denominación exclusivamente atribuida en el Estatuto de la Comunidad Valenciana a su lengua cooficial como valenciano (incluso cuando se refiere a la enseñanza) exige que deba atenerse a ella cualquier regulación y también, por supuesto, el Estatuto de la Universidad, que carece de facultades para introducir cualquier denominación que no sea la allí establecida»*.⁴⁶

Tot i que la Sentència l'addueixi en darrer lloc, és la doctrina establerta per la STC 130/1991 la que s'aplica per tal de resoldre la vulneració judicial del dret fonamental denunciada en el recurs d'empara. Dictada en un supòsit del qual es destaquen les similituds amb el present,⁴⁷ en aquesta Sentència varen precisar-se els límits de la fiscalització jurisdiccional de les decisions autònomes de les universitats, tot indicant que, d'una banda, ha d'atenir-se a la configuració legal de l'auto-

46. Punt tres, paràgraf tercer del vot particular.

47. Vid. la nota núm. 11. La resolució del Tribunal Constitucional va consistir en l'anul·lació de les sentències que declaraven il·legal l'acord del Claustre de modificació de l'escut universitari adduint la manca de justa causa fonamentada en la llibertat acadèmica, al costat de certs defectes formals observats en la tramitació de la proposta de modificació, considerats insuficients per la sentència per fonamentar una ingerència judicial en la decisió adoptada per la Universitat.

nomia universitària, sense introduir-hi límits no volguts pel legislador de la LRU; i, de l'altra, ha de respectar el nucli de llibertat fruit de l'autonomia que permeti adoptar la decisió que es consideri més adequada en cada cas als interessos de la pròpia Universitat. Finalment, s'advertia que «*lo que le está vedado al órgano judicial es situar el control de legalidad en los confines de la oportunidad de la decisión libremente adoptada en ejercicio de la autonomía, y rebasarlos, como ha sucedido en el caso que nos ocupa*»,⁴⁸

En la mateixa línia, l'interpret constitucional afirma al final del fonament jurídic quart que el problema no se centra tant en el contingut de l'autonomia sinó en l'abast possible dels controls aplicables a les normes autònomes de la universitat. En aquest sentit, les resolucions judicials que declaren il·legal la denominació acadèmica *català* basant-se exclusivament en el contrast literal amb la denominació prevista a l'Estatut d'autonomia valencià incorren, sota el seu pretès rigor legalista, en un judici d'oportunitat o, si més no, excedeixen els límits d'un control compatible amb l'autonomia. Així ho confirma el suprem interèpret constitucional, en concloure:

«*Podrá discutirse cuanto se quiera sobre la pertinencia de que en el seno de la Universidad de Valencia la lengua propia de la Comunidad Autónoma se denomine indistintamente valenciano o catalán, pero, como ha quedado dicho, ello no contradice valores, bienes o intereses constitucionalmente tutelados y no vulnera precepto legal alguno.*»⁴⁹ I, conseqüent amb això, atorga l'empара sol·licitada a la Universitat de València.

3. Consideracions finals

No es pot qüestionar que tant els antecedents com el mateix objecte de la controvèrsia conferien una inusual càrrega política al recurs d'empара resolt per la STC 75/1997. Les conseqüències de la decisió del legislador estatutari de no manifestar explícitament la identitat entre el català i el valencià —com fa, en el seu àmbit, l'Estatut balear—⁵⁰ es projecten sobre un sector, l'universitari, dotat d'unes connotacions particulars que comporten un esquema protector especial. Aquesta circumstància que ens preguntem, en el marc d'aquestes consideracions finals, sobre l'abast de la Sentència des del doble punt de vista de la interpretació de l'autonomia universitària i del reconeixement jurídic de la unitat de la llengua catalana.

48. STC 130/1991, FJ 8, *in fine*.

49. STC 75/1997, FJ 4, paràgraf cinquè.

50. La denominació s'inclou a l'art. 3 de l'Estatut d'autonomia per a les Illes Balears (aprovat per la Llei orgànica 2/1983, de 25 de febrer), que disposa: «La llengua catalana, pròpia de les illes Balears, tindrà, juntament amb la castellana, el caràcter d'idioma oficial.» Tot i que el tema del nom de la llengua també provocà polèmica durant el procés d'elaboració de l'Estatut, el mapa polític (a favor del terme *llengua catalana* es pronunciaren UCD, PSOE, PCIB i PSMM; mentre que solament AP defensà en totes les instàncies del Congrés i del Senat l'expressió *llengua balear*) va permetre, en aquest cas, que racionalitat política i racionalitat científica s'acordessin en la denominació de la llengua oficial. *Vid.* Petrus Quintana, J. M., *El Estatuto de autonomía para las Islas Baleares. Análisis jurídico y sistemático*, Civitas, Madrid, 1984, pàg. 73-75.

El problema que se suscitava, en termes jurídics abstractes, feia referència a: la legitimitat d'una disposició universitària que reitera una norma superior (la denominació de la llengua com a *valencià* a l'Estatut d'autonomia) i, a més, hi afegeix una especificació no prevista a la primera, la qual es troba, a més, mancada de cobertura directa en les competències atribuïdes explícitament a l'ens universitari per l'art. 3.2 LRU.

Com hem vist, el Tribunal Constitucional opta per un plantejament fundat en els límits inherents al control judicial de les disposicions universitàries, atès que la vulneració del dret fonamental a l'autonomia s'imputava directament als tribunals ordinaris que havien prohibit les mencions al *català* . Tanmateix, cal destacar les diferències que separen el supòsit analitzat del resolt per la STC 130/1991, que impliquen una extensió evident de la doctrina establerta en relació amb el cas de la modificació de l'escut de la Universitat de València, on s'adduïa la manca de prede-terminació normativa o de continguts preceptius que vincuessin la decisió del Claustre universitari.⁵¹ Sobretot si tenim en compte l'existència de la reserva estatutària establerta a l'art. 3.2 de la CE pel que fa a la fixació de les llengües oficials i pròpies de les comunitats autònomes.

D'entre totes les sentències que han seguit a la STC 26/1987, la polèmica sobre les denominacions lingüístiques es presentava com el supòsit més clar d'exercici de la llibertat acadèmica per la universitat. Segons el nostre parer, la inserció de la denominació acadèmica *català* en els estatuts s'hauria pogut basar més clarament en l'atribució d'operativitat directa a aquest principi dimensionador de l'autonomia constitucionalitzada, proclamat emfàticament des de la primera jurisprudència. Malgrat que la conclusió assolida no variés de l'obtinguda per la STC 75/1997, es podria objectar que l'alt Tribunal hi arribi per mitjà d'arguments —com la ratificació de l'expressió per una norma del Govern estatal o la disminució de la intensitat dels controls sobre les decisions universitàries— en certa mesura externs al nucli del problema.

Partim de la consideració que la potestat normativa reconeguda a les universitats deriva, en darrer terme, de l'art. 27.10 del text constitucional i, en conseqüència, no es requereix en cada cas una habilitació legislativa explícita, encara que en general s'encomani a la llei la delimitació del terreny en el qual es pot produir la normació universitària. Interpretada en aquest sentit, la clàusula d'obertura competencial de l'art. 3.2.k de la LRU⁵² empararia una intervenció normativa en relació amb les matèries que afecten l'àmbit nuclear de l'autonomia universitària, això és,

51. STC 130/1991, FJ 5, paràgrafs sisè i setè. El tema afectat aquí era la preservació d'un àmbit de lliure discrecionalitat de les universitats en els sectors mancats d'una regulació jurídica objectiva, en els quals les decisions s'adopten conforme a criteris d'oportunitat o conveniència valorats i decidits sense cap altre condicionament pels universitaris. Es parlava, en el sentit indicat, d'*opciones de naturaleza primaria o prevalentemente política* adoptades en exercici de l'autonomia universitària, principi que es connectava amb els valors superiors de llibertat i pluralisme proclamats a l'article primer del text constitucional. Per tant, la llibertat acadèmica no es veia directament afectada en aquest supòsit.

52. El precepte operaria així com una habilitació legal implícita a favor de les universitats, que es tradueix en una presumpció d'actuació en exercici legítim de l'autonomia, fins i tot en àmbits sobre els quals es projecti una reserva de llei. Una interpretació similar, l'ha sostinguda en relació amb l'espai configurat pels assumptes propis dels ens locals Parejo Alfonso, L., *Derecho básico de la administración local*, Ariel, Barcelona, 1988, pàg. 124.

al «desenvolupament, la transmissió i la crítica de la ciència i de la cultura» (art. 1.2.a LRU), que el Tribunal Constitucional ha identificat amb el fi institucional bàsic de les universitats.⁵³

De l'anterior es pot concloure que l'adopció de la denominació acadèmica de la llengua, com a realitat cultural que és objecte d'estudi filològic i al mateix temps mitjà fonamental de creació i transmissió dels coneixements científics, s'inscriu dins el contingut essencial dimensionat al voltant de la preservació de la llibertat acadèmica, concepte que al·ludeix al sentit últim de l'autonomia universitària, com a garantia d'«*el espacio de libertad intelectual sin el cual no es posible la plena efectividad de la función esencial y consustancial a la institución universitaria, consistente, según el art. 1.2.a de la LRU, en la creación, desarrollo y transmisión y crítica de la ciencia, de la técnica y de la cultura*».⁵⁴ En aquest àmbit, com assenjala correctament la Sentència, no és admissible una ingerència de les instàncies polítiques ni judicials.⁵⁵

Pels motius indicats, no pot recloure's la qüestió de les denominacions lingüístiques al que el Tribunal Suprem anomenava «l'àmbit polític juridificat», arribant a equiparar l'actuació de la universitat quan es pronuncia sobre la llengua a la d'un partit polític. Només una visió molt estreta de l'autonomia universitària impedeix reconèixer que, d'acord amb la funció crítica de la institució reconeguda pel text constitucional i per la LRU, la Universitat pot i ha de pronunciar-se, fent ús de la seva competència científica, sobre realitats d'aital caràcter que en l'àmbit polític puguin ésser discutides.

Un segon ordre de consideracions se centren en la projecció futura de la decisió del Tribunal Constitucional. En aquest sentit, l'eficàcia de la STC 75/1997 no es pot pretendre absolutament limitada al reconeixement del dret de la Universitat de València a denominar la llengua pròpia de la Comunitat Valenciana *català* en els seus actes i disposicions normatives. En virtut del principi de vinculació dels jutges a la doctrina constitucional (art. 5.1 LOPJ), la mateixa obre la porta perquè la Universitat d'Alacant i la Universitat Jaume I de Castelló, a través de la reforma dels seus estatuts, puguin reintroduir l'expressió per denominar la llengua pròpia. De manera que no es pot oposar cap impediment jurídic, ni per part de l'executiu autonòmic ni per part dels tribunals ordinaris, a una iniciativa en tal sentit.

Amb tot, com s'encarrega de subratllar l'interpret constitucional en admetre que «*el valenciano pueda ser conocido como catalán, en su dimensión académica*», l'actual pronunciament se circumscriu a l'àmbit universitari i, per tant, no resol jurídicament el contenciós més extens al voltant de la denominació de la llengua catalana al País Valencià. Conflictu ubicat en els intersticis del dret i la realitat

53. Sobre el fi bàsic de la institució universitària fem remissió al text clàssic d'Ortega y Gasset, J., «*Misión de la Universidad*», recollit a *Obras Completas*, tom IV, pàg. 313-353.

54. STC 187/1991, de 3 d'octubre, FJ 3, paràgraf segon.

55. Un problema similar s'ha suscitat al voltant de la Sentència de 4 de maig de 1995 del Tribunal Superior de Justícia de Galícia, per la qual s'anul·la el precepte dels estatuts de la Universitat de Vigo (art. 254), que es pronunciava sobre les normes gràfiques de la llengua gallega utilitzables en el marc d'aquesta Universitat, per no adequar-se estrictament a la normativa de la Comunitat Autònoma sobre la matèria. Un comentari de la Sentència a Santamaría Conde, J. J., «*Juizes com lei, gramáticos sem norma*», *Revista de Llengua i Dret*, núm. 20, pàg. 81-86.

—històrica, cultural i científica de la llengua—, de la qual s'haurien de desprendre certs límits per a les decisions polítiques plasmades jurídicament, potser en el sentit apuntat per la Sentència de defugir una interpretació nominalista de les denominacions legals.⁵⁶

La constatació precedent no autoritza a minimitzar la importància de la STC 75/1997, que salvaguarda la funció assumida històricament per les universitats com a institució crítica i factor d'integració cultural, davant l'intent d'obligar-les a sancionar la ruptura de la unitat de la llengua catalana. Per aquest motiu, entenem que és necessari celebrar l'aportació a la racionalitat que representa el pronunciament al qual hem dedicat aquestes pàgines.⁵⁷

56. Una crítica de les interpretacions nominalistes de la veu *valencià*, en el marc d'una anàlisi més global del tema subjacent a la sentència comentada, pot llegir-se Alcaraz Ramos, M., «Problemes jurídics al voltant de la denominació de la llengua pròpia en l'Estatut d'autonomia valencià», *Revista de Llengua i Dret*, núm. 26, 1996, pàg. 79.

57. Ja fa alguns anys, en relació amb el mateix problema de fons, Joan Fuster escrivia les paraules següents: «Unes i altres, segons sembla, comencen a dir ara que convindria 'despoliitzar' el problema de la llengua. O el de les llengües, en plural, si hem de ser més exactes. Bé. Jo no estic massa segur que, en el món que vivim, pugui haver cap problema despoliitzable, perquè tots els 'problemes' —els col·lectius, és clar, i no pocs dels privats— sempre tenen connotacions polítiques inevitables. ¿Què no és política en realitat? Siga com siga, no estaria gens malament, que en la qüestió idiomàtica al País Valencià, es produís per fi la temptativa, ja que no de 'resoldre-la', almenys de 'racionalitzar-la'.» Fuster, J., «Llengua i política», a *Escrits sobre la llengua*, Barcelona, Pirene, 1994, pàg. 106.